

Oponentský posudek **habilitační práce Mgr. Jaroslava Říčana, Ph.D.**

“Podpora epistemického myšlení v metakognitivně orientovaném prostředí ve vyučovacím předmětu dějepis u žáků 7. tříd ”

Předložená habilitační práce se zabývá teoretickým zázemím zkoumání epistemického myšlení, jeho vývoje a ovlivňování a následně prezentuje autorovu empirickou studii zaměřenou na implementaci vytvořené intervenční baterie pro rozvoj doménově specifického epistemického myšlení v dějepise v 7. třídě ZŠ.

Jedná se o mimořádně důležité a aktuální téma, jak autor přesvědčivě dokládá v teoretické části práce. Podle mého názoru se jedná zároveň o téma experimentálně poměrně náročné, jak na přípravu, tak na realizaci kvaziexperimentálního šetření.

Hlavním přínosem práce je podrobné mapování problematiky epistemického myšlení, které se pro české čtenáře může stát po určitou dobu referenčním zdrojem, a zejména pak vytvoření baterie intervenčních aktivit a ověření jejího dopadu.

V teoretické části práce habilitant pečlivě a systematicky mapuje klíčové koncepty epistemického myšlení a metakognice, uvádí jejich souvislosti a popisuje modely epistemických přesvědčení a metakognitivně orientovaného prostředí, které tvoří teoretické pozadí empirické studie. Dále se věnuje popisu domény dějepisného vzdělávání jako prostoru, v němž bude možné ovlivňování epistemického myšlení empiricky zkoumat. Zvažuje přitom systémovou rovinu dějepisného vzdělávání, rovinu učitele, který realizuje výuku a žáka, jehož epistemická přesvědčení o historii a jejím studiu jsou předmětem zájmu. Oceňuji velkou pečlivost a systematickosti zpracování a bohaté ozdrojování (celkem přes 600 referencí). Závěrečná kapitola teoretické části je věnována zdůvodněné volbě aktivit tvořících na obsahu 8 témat rozvržených do 10 hodin výuky intervenční baterii. I tady autor postupuje systematicky a přehledně.

Jádro empirické části tvoří pečlivý popis designu intervenční studie, adaptace sebesposuzovacích nástrojů, popis získaných dat a ověřování hypotéz.

Poměrně velké úsilí autor věnoval adaptaci sebesposuzovacích nástrojů, které zkombinoval do komplexnějšího nástroje, a ověřil jeho faktorovou strukturu. Pro zachycení toho, jak žáci aplikují epistemické procesy práce s více zdroji informace, jejich porovnání a posuzování jejich věrohodnosti vytvořil test/pracovní list, který umožnil expertní skórování výskytu strategií zdrojování a potvrzování.

Autor zmiňuje také zjišťování epistemických přesvědčení učitelů (následně při prezentaci výsledků diskutuje souvislosti s vedením výuky zaměřené na rozvoj epistemického myšlení) a také reflexi učitelů, jak se jim dařilo vést experimentální aktivity zaměřené mj. na epistemické strategie. Co postrádám, je popis výuky realizované v kontrolní skupině.

Experiment byl realizován u 11 učitelů a zúčastnilo se ho 112 žáků v experimentální a 116 žáků v kontrolní skupině. Tento rozsah opravňuje zaměření se zejména na vyhodnocování dat o žácích a stručný popis dat učitelů, které autor zvolil. Ale i tak s jistou lítostí uvádím, že vazbu mezi úrovní epistemických přesvědčení učitele a dopadu jeho výuky na pokroky žáků neanalyzoval (a komentoval jen ve velmi obecné rovině)

Využití hierarchických regresních modelů pro posouzení hypotéz o vlivu použité intervenční baterie na sebesposouzení epistemického myšlení žáků a na jejich používání

spolehlivých epistemických procesů při práci s vícečetnými zdroji historických informací považuji za adekvátní volbu. Hlavním zjištěním studie je větší zlepšení slabších žáků při výuce vedené pomocí intervenční baterie. To naznačuje, že pro tyto žáky je systematická podpora rozvoje epistemických strategií zvláště důležitá.

Oceňuji, že autor velmi podrobně diskutuje limity studie, kterou realizoval a rozvíjí myšlenky, jak by mohl být výzkum dále veden, aby ozřejmil některé další souvislosti (např. vliv rodinného prostředí, afektivních faktorů, kognitivních strategií, apod.). Důležitá je kapitola věnovaná doporučením pro praxi - jednak hledání prvků epistemického myšlení ve formulacích kompetencí v RVP, jednak popisu tvorby epistemického klimatu ve výuce a také ověření vývojově přijatelných metodologických postupů jak zjišťovat epistemické myšlení žáků.

Po stručné charakteristice práce se nyní vyjádřím k některým otázkám, které ve mně práce vzbudila. Jak výše uvádím, práce je psána velmi pečlivě, uvádí řadu detailních informací a na různých místech autor doplňuje podle potřeby informace uvedené v teoretické části. Přesto, i po poskládání těchto informací do celkového obrazu nenacházím odpověď na to, jak autor chápe termín efektivní učení se kterým operuje (poprvé na str. 12), na to, proč zvolil právě sedmou třídu (v práci různě zmiňuje, že je z vývojového hlediska možné – a snad i účelné? – se na rozvoj epistemického myšlení zaměřovat i dříve, případně výsledky intervencí u starších žáků). V práci diskutuje vývojovou podmíněnost seberegulovaného učení (zvažuje také, alespoň implicitně, osobnostní podmíněnost?), ke kterému epistemické myšlení vztahuje. Zajímavě diskutuje na str. 60 zisky žáků z konstruktivistické, resp. transmisivně-instruktivní výuky v souvislosti s mírou rozvinutosti jejich epistemických přesvědčení a tzv. konzistentní hypotézu (povrchního zpracování materiálu, který je konzistentní s předchozími znalostmi). Postrádám zde odkazy na afektivní zpracování, i když chápu, že odkaz na něj autor ponechává v obecném vymezení pojmu epistemické přesvědčení a v závěru práce ho uvádí jako námět pro další výzkum.

V závěru komentářů k práci chci ještě uvést, že habilitační spis je vybaven bohatými přílohami a že čtenář se pohodlně v textu orientuje.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce:

1. Můžete doplnit informace o výuce v kontrolní skupině?
2. Jak vnímáte možnosti analyzovat vztahy mezi epistemickým přesvědčením učitele a dopadem jím aplikované intervenční baterie na rozvoj epistemického myšlení žáků?
3. Co soudíte o stabilitě efektu intervence a možnosti transferu, resp. zobecňování doménově specifických epistemických strategií?

Závěr

Habilitační práce Mgr. Jaroslava Řičana, Ph.D. **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Pedagogická psychologie.